

לימוד הלכות המקדש בעיון מהמכון לכהנים – "נזר הקודש"

ברכת המצות במקדש

הקדמה: מבין הברכות הרבות שתיקנו חכמים, קיימת סידרת ברכות הנקראת - 'ברכת המצות'.¹ בסידרה זו נכללת החובה לברך על עשיית מצוות עשה, והקרבות במקדש בכלל זה. כתבו הראשונים: 'כשם שמברכין על ההנייה [ברכות הנהנים] - כך מברכין על כל מצוה ומצוה, ואחר כך יעשה אותה... כדי לזכור את הבורא תמיד'.² יש מן המצוות שעשייתן היא גמר המצוה, כגון, שחיטה, הקמת מעקה וכד', ובאלו מברך מיד עם תחילת המצוה. מאידך יש מצוות, שיש בהן שני שלבים ויותר, כגון, סוכה, שבשלב ראשון יש מצוה לבנות סוכה, ובשלב שני יש מצוה לשבת בסוכה. וכך בתפילין: תחילה יש לכתוב פרשיות ולעשות בתי תפילין, ואחר כך בא השלב של הנחת תפילין, אזי מברך בשלב השני את ברכת המצוה - כשיניח תפילין.³ באשר לברכת 'שהחיינו' על קיום מצוות, הדין שונה, ברכת שהחיינו נאמרת לכתחילה מיד עם התחלת מעשה המצוה, כגון בעת עשיית הסוכה והסכך, שכן, בכך מכינים את החפץ בו תיעשה המצוה, וזו שעת השמחה וההודיה עם חידוש המצוה. רק אם לא בירך בתחילה - מברך בשלב השני של קיום המצוה גם את ברכת שהחיינו.⁴

המקור לברכת המצוות שבמקדש: כלל הוא בהלכה: 'העושה כל המצוות מברך עליהן'.⁵ כך גם המצוות שבמקדש טעונות ברכה. באשר לאדם שיש לפניו מצוות אחדות לקיים - כיצד יברך, מסקנת הגמרא היא, שיברך על כל מצוה ומצוה בפני עצמה, שכן, כל מצוה בתורה וייחודה, וממילא יש לייחד ברכה לכל מצוה כענינה. חז"ל למדו זאת מן הפסוק 'ברוך ה' יום יום' - 'כל יום ויום תן לו מעין ברכתו', וכל מצוה ומצוה תן לה את ברכתה.⁶ יש שדייקו מן המלים 'יום יום', שמאחר, שיש בשנה: שבתות, ימים טובים וראשי חודשים, ולהם מצוות מיוחדות וקרבות מיוחדים, ממילא יש לברך ברכה מיוחדת על המצוות המתקיימות בימים אלה,⁷ ומשם יש ללמוד אף על שאר ימות השנה. כשם שיש מצות הקרבה, כן יש מצות אכילת קרבנות, ומצינו שהכהנים מברכים בטרם אכילת הקרבן.⁸ הברכה על אכילת הקרבן נאמרת לא רק על ידי הכהנים, אלא גם באשר לאכילת קרבן של אדם מישראל, ככתוב: 'ודם זבחך ישפך על מזבח ה' אלהיך - והבשר תאכלי'.⁹ וכתבו הראשונים, שמשם למדים את המצוה על ישראל לאכול את בשר השלמים, ככתוב: 'והבשר תאכלי'.¹⁰ באשר לברכה על אכילה זו, למדים מן הפסוק האמור בשמואל הנביא: 'כי לא

¹ פסחים ז, ב רמב"ם הלכות ברכות א, ג.

² ברכות לה, א. רמב"ם ברכות א, ג.

³ רמב"ם ברכות יא, ח.

⁴ סוכה מו, א. רמב"ם ברכות יא, ט. וכך הנהיגו בסוכה לכתחילה.

⁵ תוספתא ברכות ו, יד. ושם לד. ובירושלמי ברכות ו, א: 'כל המצוות טעונות ברכה', ועיין שם בפרשנים, שהברכה שבירך רבי חגי על ה'חנותא' היתה על העובדה שמצא ב'חנותא' בית דין היושבים במשפט, ולפיכך בירך עליהם: 'ברוך... וציונו: בצדק תשפוט עמיתך' - פירוש הרב פולדא שם. ויש מפרשים שם (הרוקח והר"ש סיריליא) שבירך על עשיית אפר פרה אדומה. על כל פנים אין חולק על העיקרון, שכל מצוה טעונה ברכה לפניה.

⁶ סוכה מו, א.

⁷ ערוך לנר, סוכה מו, א.

⁸ ראה להלן 'ברכה על אכילת הקרבנות'.

⁹ דברים יב, כז.

¹⁰ רש"י ברכות מח, ב. ד"ה 'כי הוא יברך'.

פנינת המקדש

לימוד הלכות המקדש בעיון

מהמכון לכהנים – "נזר הקודש"
ברכת המצוות במקדש

יאכל העם עד בואו, כי הוא יברך הזבח - אחרי כן יאכלו הקרואים¹¹. משם לומדת הגמרא את החובה לברך לפני אכילת כל קרבן. יש להעיר עם זאת, שתקנת הברכות כולן היא מדרבנן¹², ורבו הדעות והמחלוקות באשר להלכות ברכות לפרטיהן. במיוחד באשר לברכות הנאמרות במקדש, אין מסורת ברורה בענין, מחמת החורבן המתמשך ושכחת הדורות, עם זאת, לא נמנענו מלהביא דעות שונות שנדונו בהקשר לכך בהלכה¹³.

ברכת המצוות נאמרת 'עובר לעשייתן': כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, היינו: קודם העשייה¹⁴. אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה אותה לאחרים¹⁵. בטעמו של דבר כתבו הראשונים, כדי שיגלה ויודיע שהוא עושה את המצווה כי כך ציווה ה', ועוד, כדי להכין את הנפש בטרם יעשה את המצווה בגופו¹⁶. במיוחד באשר לקרבנות ועבודות הנעשות במקדש, שחז"ל מנו בהן כמה וכמה מחשבות, שהכהן העובד חייב להגות בהן בעת ההקרבה: לשם הקרבן, לשם ה' וכו', ולהמנע ממחשבות פיגול וכד', ברור שיש לברכה המקדימה ערך מיוחד להוסיף כוונה וקדושת המחשבה.

ברכת המצוות במעומד: אחד מן הכללים בברכת המצוות הוא, לברך את הברכה מעומד. המקור לכך הוא הפסוקים הדנים בקצירת העומר, שם נאמר: 'שבעה שבועות תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות', ודרשו חז"ל: "אל תקרא 'בקמה' אלא 'בקומה'", מכאן שאין מברכין על ספירת העומר אלא מעומד¹⁷, ומשם למדו ראשונים בגזירה שווה לשאר מצוות¹⁸. יש שמצאו אסמכתא לברכות שיש לעשותן מעומד מהכתוב: ויברך את כל קהל ישראל, וכל קהל ישראל עומד¹⁹. וכן יש שדרשו מן הכתוב: 'ויעמוד ויברך את כל קהל ישראל'²⁰.

¹¹ שמואל א, ט, יג.

¹² רמב"ם הלכות ברכות א, ב.

¹³ במהלך הדברים להלן העלינו אפשרויות שונות לברכות במקדש, כפי שעולה מן המקורות השונים, למרות שלא נאמרו הדברים במפורש. לפיכך ציינו חלק מן הדעות בשתי כוכביות **, ללמדך, שהנושא הועלה כשאלה הצריכה דיון.

¹⁴ רמב"ם תפילין ד, ז. וברכות א, ג. ויא, ב; שו"ע או"ח כה ח.

¹⁵ רמב"ם ברכות יא, י.

¹⁶ ריטב"א פסחים ז, ב.

¹⁷ מדרש תנאים דברים טז, ט.

¹⁸ האשכול חלק א עמ' 50.

¹⁹ מלכים א ח, יד. רי"ץ גיאנות ספירת העומר קח, ב. בשם ר' שמואל הכהן.

²⁰ האשכול על פי מלכים א ח, נה.

פנינת המקדש

לימוד הלכות המקדש בעיון

מהמכון לכהנים – "נזר הקודש"
ברכת המצוות במקדש

ברכת 'שהחיינו' על המצוות שבמקדש: כלל הוא בתלמוד: 'כל המצוות מברכין עליהם שהגיענו'.²¹ ממילא, אם אדם מישראל מביא מנחה, ולא הביא כמותה תקופה ארוכה, יברך שהחיינו על קיום מצות הבאת מנחה, שכן הלכה היא, שכל מצוה שמתחדשת מזמן לזמן – ולא דווקא שנה – מברך שהחיינו. כך גם כהן המקריב את המנחה שהגיש לו אדם מישראל, אם החל עתה את משמרתו החדשה – יברך 'שהחיינו' על הקרבת אותה המנחה, שהרי נתחדשה עבודת מצוה זו אצלו. כהן זה, אם יוסיף ויקריב קרבן תודה באותו יום, ומצוה זו חדשה אצלו, שלא הביא קרבן זה מאז משמרתו הקודמת, אף על מצוה זו יאמר – 'שהחיינו'. על אחת כמה וכמה כשמביא הכהן מנחה חדשה של ציבור, כגון, מנחת העומר, מנחת שתי הלחם וכד', יברך שהחיינו על קרבן הציבור.²² עוד מובא בהלכה, ש'המקריב מנחה מן החדש תחילה, מברך שהחיינו', כמי שאוכל פרי חדש.²³ חכמים תקנו ברכת 'שהחיינו' אף למצוות המתקיימות בעזרת חפץ מסויים, כגון, שופר, לולב, מזוזה, ומבואר בראשונים הטעם לכך, שיש לשמוח בעשייתם של תשמישי מצווה אלו לא פחות מקנין כלים חדשים לצורך חולין.²⁴ כבר כתבו הראשונים, שאמירת ברכת 'שהחיינו' לענין המצוות, פעמים שלא הוזכרה בתלמוד מרוב פירסומה – 'להיותו ידוע ומפורסם, שכל המצוות מברך עליהן שהחיינו'.²⁵ עוד כתבו הראשונים, שהטעם הנכון לברכת 'שהחיינו', 'הוא מה שכתוב בתשובת הגאונים, שאין מברכין שהחיינו אלא בדבר שיש בו שמחה'.²⁶ עוד מצינו בדברי האחרונים, שכיון שברכת שהחיינו, באה על תחושת שמחת הלב של האדם, לפיכך יכול לברך, אף על פי שהוא מסופק אם חייב לברך, שהרי הוא שמח ומברך לו יתעלה על שהחיינו וקיימהו עד הזמן הזה.²⁷ ממילא יש לומר כן אף באשר לעשיית כלי מקדש חדשים שיברך על עשייתם.²⁸ אין צורך לומר, שאם ניגשים לבנות את ההיכל והמזבח, לקיים מצות 'ועשו לי מקדש', וזאת לאחר אלפיים שנות חורבן, אין לך שמחה גדולה מזו, ובוודאי שהבונים אומרים 'שהחיינו' עובר לעשיית המלאכה.

כהן שהיו לפניו כמה מצוות: האם יברך על כולן כאחד או על כל אחת בנפרד? כהן שהיו לפניו כמה מצוות כיצד יברך, האם יברך ברכה כללית על כולן או ברכה מיוחדת על המצוה בה הוא עוסק? וכגון, שהיה עוסק באכילת חטאת, יברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על אכילת חטאת'. – על אשם: 'על אכילת אשם', או שמא יברך על אחד מן הקרבנות ברכה כללית – 'על אכילת זבחים'? כך גם באשר לאכילת מנחות, האם יברך ברכה מיוחדת – 'על אכילת מנחת העומר', 'על

²¹ תוספתא ברכות ו, יד.

²² תוספות שנחל עה, ב. ד"ה 'היה עומד'. לשון הברייתא 'היה מקריב מנחות', 'היה מקריב זבחים', ומשמעות הדברים, שעל כל זבח בין יחיד ובין של ציבור יברך 'שהחיינו' וכן 'אשר קדשנו... להקריב מנחות', וכן 'להקריב זבחים'. וראה רש"י שם, ד"ה 'היה עומד ומקריב מנחות' הכותב: 'כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו או שהקריב מנחה חדשה, כגון מנחת העומר, אומר הכהן שהחיינו, נמצינו למדים, שהכהן מברך 'שהחיינו' על קרבן יחיד ועל קרבן ציבור.

²³ רמב"ם תמידין ומוספין ז, יח.

²⁴ שו"ת הרמב"ם סימן קמא.

²⁵ שו"ת הרמב"ם סימן קמא.

²⁶ אבודרהם ב'ברכת המצוות ומשפטיהם', וראיתו מתוספתא ברכות פרק ז. והביא ראייה מן התלמוד:

'ההולך להפריש תרומות יברך שהחיינו', וזאת, משום שהוא שמח באסיפת פירותיו, ומברך מתוך השמחה על ההפרשה. וכן כתבו בעלי התוספות: 'דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו' – תוספות סוכה מו, א. ד"ה העושה סוכה. וכן כתבו האחרונים, שאין ברכת שהחיינו אלא על ידי שמחת הלב' טור אורח חיים סימן רכ"ג.

²⁷ בית חדש לטור או"ח סימן כט, על פי הרא"ש לעירובין מ, ב ושו"ת הריב"ש סימן תה, ועוד.

²⁸ ראה להלן.

פנינת המקדש

לימוד הלכות המקדש בעיון

מהמכון לכהנים – "מזר הקודש"
ברכת המצוות במקדש

אכילת לחם הפנים, או שמא – 'על אכילת מנחות'! כתבו ראשונים ואחרונים, לאור המובא לעיל מן התלמוד, שם נקבע כלל מיסודו של הפסוק 'ברוך ה' יום יום', שיש לייחד ברכה לכל מצוה בפני עצמה, ממילא יברך על כל קרבן כענינו²⁹. וכלל הוא בדברי חז"ל: 'אין עושין מצוות חבילות חבילות', לפיכך אין לברך על כולן יחד³⁰. עם זאת, כהן שהתחיל את עבודת יומו, וברך פעם אחת על מצות הקרבת חטאת, לא יברך על חטאות אחרות שיביא במשך היום, אלא בברכה ראשונה מתכוין להוציא את כל החטאות שיביא. כמו כן, כהן המקריב את קרבנות הפסח, בברכתו על הבאת קרבן ראשון יתכוין לצאת ידי חובת ברכה אף על שאר הפסחים שיקריב³¹.

נוסח ברכת הכהנים בעבודתם: 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן': נוסח ברכת הכהנים על המצוות שבמקדש נדון בהלכה, ויש בו תוספת על הברכות הנהוגות בישראל, והלכה היא שהכהן מוסיף: 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו...' באשר לאכילת תרומה מברך: 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לאכול תרומה'³², אך הדברים אמורים באכילת כל אחת ממתנות הכהונה, כגון, חלה, יברך – 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לאכול חלה', 'לאכול ביכורים', 'לאכול בכור' ועוד³³. כך גם נוהג נוסח זה באכילת שבמקדש, שכן, קל וחומר הוא: אם על תרומה שאינו חייב לאוכלה מברך 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לאכול תרומה', על אחת כמה וכמה באכילת קרבנות, שנאמרה בהם מצות אכילה לכהנים, ככתוב: 'ואכלו אותם אשר כופר בהם', שחייב לברך כנ"ל³⁴.

²⁹ מאירי סוכה מו, א. ערוך לר שם.

³⁰ סוטה ח, א. ורש"י ותוספות שם. ועיי' ברכות מט, א. שם דנה הגמרא בחתימת ברכה הכוללת שני דברים כאחד, שאף על על כך אמרו, שאין לעשות מצוות חבילות חבילות.

³¹ הנושא נדון באחרונים, ופשוט. יש להוסיף עם זאת, שאם הסיח הכהן את דעתו חייב טבילה, וממילא חייב בברכה חדשה.

³² רמב"ם תרומות טו, כב.

³³ רמב"ם הלכות ביכורים א, ב.

³⁴ יד המלך, חמץ ומצה פרק ו. וראה משנה למלך מעשה הקרבנות א, א. שכותב כך כדבר פשוט. ראה גם 'עבודת הקרבנות' מאת ר' אהרן בן ר' יוסף הכהן חתן החפץ חיים, שכאשר פירט את מעשה קרבן התודה, החטאת ועוד, פירש כך על כל עבודה ועבודה, סימנים קפד - קפד.

פנינת המקדש

לימוד הלכות המקדש בעיון

מהמכון לכהנים – "נזר הקודש"
ברכת המצות במקדש

ברכה על אכילת הקרבנות: בענין הברכות על הקרבנות אמרו חכמים: 'היה מקריב מנחות בירושלם אומר: ברוך... שהגיענו לזמן הזה. כשהוא מקריבן אומר: ברוך... אשר קדשנו במצותיו וציוונו להקריב מנחות. כשהוא אוכלן אומר: המוציא לחם מן הארץ. היה מקריב זבחים בירושלם, אומר: ברוך שהגיענו לזמן הזה. כשהוא מקריבן אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וציוונו להקריב זבחים. וכשהוא אוכלן אומר: ברוך... אשר קדשנו במצותיו וציוונו לאכל זבחים'.³⁵ הראשונים דנו בברייתא זו, והעלו מסקנות באשר לברכות השונות הנאמרות בעת הקרבת הקרבן. להלן כמה הלכות העולות מדבריהם. א. ישראל המביא קרבן למקדש לאחר תקופה ארוכה שלא הביא יברך שהחיינו. ב. כהן המקריב לראשונה בשנה זו מנחה או קרבן אחר שהביא הוא עצמו - יברך שהחיינו.³⁶ יש מי שפירש, שברכת שהחיינו הנזכרת בברייתא דלעיל נאמרה על ידי כהן הבא להתחיל את משמרתו, המתקיימת חצי שנה לאחר משמרתו הקודמת, לפיכך בגשתו לעבודתו הראשונה במשמרת זו יברך שהחיינו, ככל מצוה המתחדשת מזמן לזמן.³⁷ באשר לנוסח הברכה, יש מן הראשונים האומר, כי יש לברך: 'ברוך... אשר קדשנו במצותיו וציוונו לאכול את הזבח'.³⁸ מאידך נפסק להלכה כי הנוסח הוא: 'אשר קדשנו במצותיו וציוונו על אכילת הזבח'.³⁹ נוסח זה 'וציוונו על אכילת הזבח', מבואר בראשונים, שכל מצווה שאינה מוטלת כחובה פרטית על האדם, אלא היא מצווה שהיחיד עושה אותה עבור אחרים, יאמר 'על', כשכוונתו לקיום המצווה בכללותה. כגון, כשמל את בניהם של אחרים, שאין המצווה מוטלת עליו בפרט, הברכה היא 'על המילה', שהרי הוא מברך על המצווה בכללותה למול את ישראל באשר הם.⁴⁰ ממילא, במצוות המתקיימות במקדש, שאין חובה פרטית לאדם זה דווקא, אלא חובה כללית על כלל ישראל וכלל הכהנים, וכגון הקרבת התמיד והמוסף, וכן הדלקת המנורה והקטרת הקטורת, שכל אלו נעשות על ידי כהן שנבחר לעשותן עבור הכלל, ולפיכך יברך 'על הקטרת הקטורת'.

³⁵ תוספתא ברכות ה, כב.

³⁶ רש"י ברכות לו, ב. ובמנחות עה, ב. פירש רש"י, שכאשר הכהן מביא מנחה מכספו למקדש אחרי זמן מה שלא הביא הוא המברך שהחיינו.

³⁷ תוספות מנחות עה, ב.

³⁸ רש"י ברכות מח, ב. ד"ה 'כי הוא יברך הזבח'. וכן רש"י ורד"ק שמואל א, ט, יג.

³⁹ רמב"ם חמץ ומצה ח, ז.

⁴⁰ עיין מאירי פסחים ז, א. וראה רמב"ם ברכות יא, יא – יד.

פנינת המקדש

לימוד הלכות המקדש בעיון

מהמכון לכהנים – "נזר הקודש"
ברכת המצוות במקדש

האם לכל קרבן יש את הברכה המיוחדת לו? נוסח הברכה בלשון חז"ל בתלמוד הוא: 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להקריב זבחים', וכן: 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לאכול זבחים'⁴¹, ומשתמע, שיש לברך בנוסח כללי לכלל הקרבנות. מאידך מצינו בהלכה, שהברכה היא לכל קרבן בשמו המיוחד, כגון, על אכילת קרבן פסח מברך – 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על אכילת הפסח'. כך גם על אכילת קרבן החגיגה המובא בארבעה עשר בניסן – שהוא שלמים – מברכים: 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על אכילת הזבח'⁴², שכן, בתורה נקראים השלמים – 'זבחים'. בהתאם לאמור, כתבו הראשונים, ש'כל כהן האוכל מתנה שיש בה קדושה מברך – 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לאכול כך וכך', וכשאוכל את שמונה המתנות הנאכלות במקדש, שהן אכילת העומר, ושתי הלחם ולחם הפנים יברך על כל מצוה כענינה, כגון: 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לאכול את לחם הפנים'⁴³. כך גם, כשאוכל הכהן בכור, יאמר – 'על אכילת בכור', וכשיאכל מעשר יאמר – 'על אכילת מעשר'. במצוות מיוחדות אחרות, כגון, בעת שמקטיר הכהן קטורת יאמר – 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו על הקטרת הקטורת', וכשדליק את הנרות יאמר – 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו על הדלקת נרות בהיכל', וכיוצא בכך⁴⁴. לאור האמור, כהן גדול ביום הכיפורים, אשר עליו מוטלות כל עבודות היום לעשותן כסידורן, יברך על כל עבודה מעבודות היום כענינה: בא לקדש ידים ורגלים עם שחר, יברך: 'אשר קדשנו... וציוונו על קידוש ידים ורגלים'. בא להקטיר קטורת של שחר – מברך: 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו על הקטרת הקטורת'. בא להדליק נרות – יאמר 'אשר קדשנו... על הדלקת נרות בהיכל', בא להקריב את מוספי היום מברך 'על הקרבת קרבן מוסף'⁴⁵. בא להתחיל את סדר עבודת היום יאמר: 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וציוונו לעשות לפניו את סדר עבודת יום הכיפורים'⁴⁶. ויש מי שכתב, שיש לברך על כל עבודה מעבודות היום בפני עצמה, כגון: הוידוי, הטלת הגורל, הקטרת הקטורת בקדש הקדשים, הזאת הדם וכו'⁴⁷. באשר לברכת 'שהחיינו' יברך על סדר עבודת היום, ככל מצווה שנתחדשה לכהן בעבודתו מזמן לזמן⁴⁸. יש מן הראשונים שכתב, שיש לברך אף על כל חלק מחלקי העבודות שבמקדש, כגון: יציקות ובלילות ופתיתות – במנחות, ומליחות ותנופות והגשות וכיוצא בהן בשאר הקרבנות⁴⁹. באשר לברכות המוטלות על הלוי, הלכה היא, שיש לברך על כל מצוות עשה⁵⁰, ממילא כך הדין באשר ללויים בעבודתם בקודש: לוי הבא לשורר בעת הקרבת התמיד, יברך בטרם ישיר 'שיר של יום'. כך גם לוי המופקד על שמירת שערי המקדש יברך על מצוות שמירת המקדש.

⁴¹ תוספתא ברכות ה, כב.

⁴² חמץ ומצה ח, ז. ועיין שם ברמב"ם האומר, ש'אין ברכת הפסח פוטרת של זבח, ולא של זבח פוטרת של פסח',

ללמדך, שלכל קרבן ברכתו המיוחדת ובשמו המיוחד.

⁴³ רמב"ם הלכות ביכורים א ב – ה.

⁴⁴ 'עבודת הקרבנות' סימנים קסה – קסז.

⁴⁵ ראה ספר המצוות עשה מח.

⁴⁶ זאת כדעת בעל 'לב שמח' ספר המצוות לרמב"ם שורש יב, ד"ה 'ומה שכתב עוד שבכל'.

⁴⁷ כך עולה מדברי המשנה למלך 'מעשה הקרבנות' א, א. וכן היא דעת בעל 'עבודת הקרבנות', ויש מקום למסקנות אחרות באשר לברכות יום הכיפורים השונות, והבאנו דעות עיקריות.

⁴⁸ עיין לעיל בברכת 'שהחיינו' במקדש, ויש מקום לומר, שיברך שהחיינו, על מוספי היום, ובנוסף לכך יברך שהחיינו, כשיתחיל את סדר העבודה המיוחד לקראת כניסתו לקדש הקדשים.

⁴⁹ בעל הלכות גדולות במנין המצוות שבתחילת הספר, ולא ראינו להרחיב בשיטתו שהיא שיטה יחידאית.

⁵⁰ עיין לעיל 'המקור לברכת המצוות'.

פנינת המקדש

לימוד הלכות המקדש בעיון

מהמכון לכהנים – "נזר הקודש"
ברכת המצוות במקדש

ברכות על בנין הבית ועשיית הכלים: באשר לברכת 'שהחיינו' על בנין הבית ועשיית כלי שרת חדשים, הענין נדון לעיל, וכאמור, יש לברך 'שהחיינו' על כל כלי חדש, או בגד כהונה חדש שהכהן לובש, שכן יש כאן שמחה על כלי חדש של מצוה במקדש⁵¹. באשר לאיש המברך, הדבר נתון לשוניים, וכגון, כשמדובר שגזבר המקדש מזמין בגדים חדשים לכהנים, יברך גזבר המקדש - וכן האומן - בתחילת עשיית הבגדים 'שהחיינו'⁵². לעומת זאת, הכהן הלובש את הבגדים, יברך – 'אשר קדשנו... ללבוש בגדי כהונה לעבודתו', שכן, הלבשה מצוה היא⁵³, וכדברי חז"ל: 'בזמן שבגדיהן עליהן כהונתן עליהן'⁵⁴. באשר לאומן העושה מנורה מתוך כלל כלי השרת במקדש, אף כאן יברך, זאת, מאחר שכל כלי הוא מצווה בפני עצמו, ממילא, יברך על עשיית המנורה: 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לעשות מנורה בהיכל'⁵⁵, וכך על כל כלי אחר שיידרש⁵⁶. כך מצינו בענין ציפוי הארון, שכאשר בצלאל ציפה את הארון בזהב, מובא במדרש: 'שלוש תיבות עשה בצלאל את הארון... שיקע של עץ בתוך של זהב ושל זהב בתוך של עץ... לקיים מצוות עשה'⁵⁷, ללמדנו, שציפוי הארון מצד עצמו מצווה עשה היא. עוד מצינו שהבונה אבן פגומה במזבח עובר ב'עשה'⁵⁸ שכן כתוב: 'אבנים שלמות תבנה'⁵⁹, ומבואר באחרונים, שיש להבחין בין מנין המצוות שהוא תרי"ג, לבין מצוות העשה שהן פרטים בתוך כל מצווה, וכל העובר על פרט במצווה עובר על 'עשה'⁶⁰. ממילא יש לברך על כל כלי שייחדה לו התורה ציווי מיוחד ופסוקים מיוחדים, שכן ציווי זה אף הוא בגדר 'עשה'⁶¹.

ברכה על מצוות שיש בהן שלבים - התחלת קיום המצווה וסיומה: יש מצוות שקיומן מתחיל ומסתיים בפעולה אחת, כגון מצוות מילה. במצווה מעין זו, מברך האדם את כל הברכות כאחד: 'שהחיינו', 'אשר קדשנו... להכניסו' ועל המילה', זאת, עובר לעשייתה. כיוצא בכך באשר למצוות מעקה וכד'⁶². מאידך יש מצוות שהפעולה מחולקת לשלבים, כגון: א. הבונה סוכה ערב החג. ב.

⁵¹ ראה המקורות לעיל הערות 20 - 24

⁵² ראה הערה 20 שמברכים ברכה לא רק על קרבן יחיד אלא על קרבן ציבור, וממילא אף כאן יברך על מצוות עשיית בגדי כהונה לציבור הכהנים.

⁵³ ספר המצוות לרמב"ם עשה לג.

⁵⁴ סנהדרין פג, ב. זבחים יז, ב.

⁵⁵ רמב"ם ספר המצוות שורש י"ב. עשה כ: 'וכבר ביארנו, שזה הכלל [מצוות בנין המקדש] כולל חלקים, ושהמנורה והשלחן והמזבח וזולתם כולם הם מחלקי המקדש, והכל יקרא – מקדש. וכבר ייחד הצייווי בכל חלק וחלק. כך גם הרמב"ן בהשגות (עשה לג) האומר שהמנורה אינה חלק מן ההיכל, אלא היא חלק ממצוות ההדלקה, ויש למנורה גדר של 'תשמיש קדושה', עם זאת, אף לשיטתו עשיית המנורה כשלעצמה מצווה היא, וכפי שכתב שם בהשגותיו. לפיכך אין ביניהם מחלוקת באשר לברכה, ולדעת שניהם יברך ככל שאר המצוות 'עובר לעשייתה'.

⁵⁶ כמובא לעיל, שלמדו זאת מ'ברוך ה' יום יום'.

⁵⁷ תנחומא ויקהל ז.

⁵⁸ רמב"ם בית הבחירה א, טו.

⁵⁹ דברים כז, ו.

⁶⁰ שאלות ותשובות הרדב"ז חלק ד' לשונות הרמב"ם סימן רי"ז. עיין שם שכתב, שאם האומן לא עשה 'מקשה' במנורה, שאינו אלא פרט במנורה עובר ב'עשה'.

⁶¹ מצינו במסכת ברכות ס, ב. שהגמרא מחלקת את ההודיה על לבשת הבגדים לפרטים: 'כי לביש, לימא: ברוך מלביש ערומים... כי סיים מסאניה, לימא: ברוך שעשה לי כל צרכי. כי אסר המיינה, לימא: ברוך אוזר ישראל בגבורה. כי פריס סודרא על רישיה, לימא: ברוך עוטר ישראל בתפארה'. לכאורה, יש ללמוד מכאן קל וחומר מבגדי חולין לבגדי כהונה, זאת, הן לגבי עשייתם, שיש לברך על עשיית כל בגד בפני עצמו, שהחיינו, או 'לעשות כתונת' – כדעת הירושלמי, וכן מצנפת, אבנט וכו', זאת, כדרך שמברך על עשיית ציצית. יתירה מזו! יש ללמוד על לבשת בגדי כהונה, שכשם שמברך אדם על כל בגד חולין שלובש, על אחת כמה וכמה שיש לברך על לבשת בגד של מצווה**.

⁶² רמב"ם ברכות יא, ח.

פנינת המקדש

לימוד הלכות המקדש בעיון

מהמכון לכהנים – "נזר הקודש"
ברכת המצוות במקדש

היושב בה בחג, אזי יברך 'שהחיינו' על תחילת בניית הסוכה⁶³, ואילו כשיישוב בה יברך שתי ברכות: 'לישב בסוכה' על גמר המצווה, ו'שהחיינו' על החג שהתחדש ומצוות הישיבה בסוכה שהתחדשה. כך גם באשר לתפילין, כשעושה אדם את הבתים והפרשיות – אומר 'שהחיינו', ובסיום כשמניח אותם, מברך – 'אשר קדשנו... להניח תפילין', וכך באשר לכתיבת מזוזה וקביעתה במקומה, וכד'⁶⁴. כשם שבענין סוכה מברך על ההתחלה ועל הסיום, כך גם באשר לקרבנות, כשאדם קונה את הזבח ומכין אותו להקרבה אומר: 'ברוך... שהגיענו לזמן הזה'⁶⁵. כשהוא מקריב את הקרבן במקדש, יאמר הוא או הכהן השוחט: 'ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להקריב זבחים'. וכשהכהן אוכלן אומר הכהן: 'ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לאכול זבחים'⁶⁶. כך גם באשר לעשיית כלי מכלי המקדש, כגון מנורה, יברך 'שהחיינו' על תחילת העשייה⁶⁷, כמו כן יברך, 'אשר קדשנו... לעשות מנורה', שכן, כל כלי הוא 'עשה' בפני עצמו, ובפרט כאשר נאמר בתורה 'ועשית' והכלי נתפרש בתורה לפרטיו⁶⁸, וכשבא להדליק את הנרות יאמר: 'אשר קדשנו... על הדלקת נרות בהיכל'⁶⁹.

63 בירושלמי ברכות ט, ג. מובא, שבמקום לומר 'שהחיינו', יברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לעשות סוכה'.
64 מנחות מב, ב. וסוכה מו, א. כן עיין תוספתא ברכות ו, יד. רמב"ם הלכות ברכות יא, ח. ועיין ריטב"א סוכה מו, א. שרבים הורו שלא לברך בתחילה עשיית הסוכה 'שהחיינו' רק בעת הישיבה בסוכה. אולם הריטב"א חולק וסובר על פי המקורות לעיל בבבלי וירושלמי, שיש לברך מיד עם התחלת עשיית הסוכה או עשיית התפילין, זאת על פי הכלל, שיש לברך 'עובר לעשייתה', כלומר בטרם יתחיל את קיום המצווה. לשיטתו בעשיית סוכה – שהיא מצווה המתמשכת בשלבים – מברך פעמיים שהחיינו, פעם עם תחילת מצוות העשייה, ופעם בעת גמר המצווה, כלומר הישיבה בסוכה. עיין שם שהביא שיטה זו גם בשם הרמב"ן, וכך פסק הרמב"ם (ברכות יא, ח) לברך פעמים 'שהחיינו' על הסוכה, פעם בעת התחלת בנייתה, ופעם בעת הישיבה בה. ראה הלכות סוכה ו, יב. ומה שכתב הרמב"ם 'לסדר כל הברכות על הכוס', זאת, בנוסף לברכת 'שהחיינו' שאומר בעת עשיית הסוכה, יסדר את שאר ברכות החג על הכוס.

65 זה מה שאומרת הבריתא לעיל 'היה מקריב זבחים בירושלם'.
66 עיין במנחות מב, ב. ובפרשנים שם. ועיין לעיל שאם מקריב תודה או חטאת וכד', יאמר, אשר קדשנו... להקריב תודה.

67 ככל כלי חדש שמברכים עליו כנ"ל.

68 כמובא לעיל ברמב"ם וברדב"ז.

69 יש גם לחלק בין הטבת הנרות להדלקתם ומתי נאמרת הברכה.